

Старците от село Върба си спомнят

Написано от ivailo

Четвъртък, 24 Юли 2014 02:22

Върба, селце в Белоградчишко, родното място на баща ми, навремето е имало нежното име Върботиче (до 1850 г., когато, незнайно защо, турците го прекръстили). Малко село - от близо 400-те души преди 50 години днес са останали 23 електорални единици (според избирателните списъци). Името му може да се види само в по-подробните географски карти, а и на разклона за него табелка отдавна вече няма (т.е. "железарите" са я отмъкнали).

Веднъж, съвсем случайно, попаднах на името на селото, разлиствайки по друг повод архивни фондове на МВР.

Върба фигурира в полицейски списъци на въдворени, т.е. интернирани, "опасни

Старците от село Върба си спомнят

Написано от ivailo

Четвъртък, 24 Юли 2014 02:22

елементи" в периода 1941-1944 г. Данните за тях са в таблици - имена, рождени дати, местоживееене, номер на писмото за интерниране, къде се изпращат, за колко време (от 3 до 12 месеца). Сочат се и причините - комунист, помагач на "шумкари", русофил (за двама белогвардейци, които, кой знае защо, вместо да са германофили, са обичали родината си), а в няколко графи причината беше отбелязана като "неизвестна"... Записах си данните за няколко временни "врѣбчани", а в подсъзнанието ми изплува, че като юноша (по мое време така "старомодно" наричаха тийнейджърите) съм чувал подобни неща. Използвах последното си пребиваване във Върботиче (така в нашето семейство наричаме Върба), за да "препитама" някои баби и дядовци какво си спомнят за въдворените.

Поприказвах с няколко души, ама поотделно, за да не си влияят един другиму, съпоставях фактите с тези от архивите, за да "изчистя картинката". Основният "интервюиран" беше бате Митко Илиин - минал 80-те години достолепен старец, с бистра памет и много знаещ. Допълних си неговия разказ с казаното ми после от леля Фанка, леля Витка и леля Василка, от бай Йордан Велков, който днес живее в София - всичките с ЕГН-ета, близки до Митко Илииното, "ергеняше и девочетии" по онова време. Докато другите веднага започваха със спомените, Фанка отначало ми рече, че нищо не знае. Но като ѝ припомних две имена и някои факти, така се "отприщи", че едва я прекъсвах, за да мога да си водя бележки. Фанка е феномен - майсторка на дългите изречения, с 5-6 вметнати в тях (и често със странична тематика), но накрая все успява да се върне към основния въпрос.

//   Общото в историите на десетината въдворени във Върба е, че сутрин и вечер е трябвало да се подписват в специална тетрадка в "кметството" (т.е. в къщата на кмета Михаил Василев); че били настанявани в "неутрални" домове, за да "не развиваю политику"; че там живеели безплатно, а често хазяите им ги и хранели, тъй като не за всекиго имало работа по къра. Отношението на врѣбчани към тях било дружелюбно, съпричастно - и по човешки, а   по прикрити политически причини.

Селяните малко си спомнят за двамата братя-белогвардейци от Варна - Макарий Гаврилович Кучаренко и Стефан (вторият бил в близкото село Сливовник и се занимавал с "разносна търговия"- копчета, игли, конци и др.). Били въдворени от юли до декември 1941 г., а причината била, че са комунисти и ... русофили.

Сулейман Мехмедов Ислямов от с. Крушево, Севлиево - "помагач на шумкари" и брат на нелегален, живял през 1942 г. шест месеца у Коцо Петков, дядо на моя приятел Дико и му пасял говедата. Врѣбчани са благодарни на този мюсюлманин, че ги е научил да правят един почитан и до днес от тях "свински" специалитет - черен дроб от свиня, запечен в було.

Софиянецът Исак Сабат Ниньо, настанен у Борис Пунчев, бил въдворен по причини "неизвестни" (както пише в полицейския документ), но като съдя по името, май че причините са си известни (справка - Закона за защита на нацията и Наредбата за приложението му.) Слаботелесният Исак трябвало да работи на строежа на пътя от с. Салаш до с. Александрово (днешния гр. Димово) и често не смогвал да изпълни нормата, та други работници тайно му помагали, внимавайки да не ги види надзирател.Ръцете на човека били разранени, кръвясали, гноясали и обвити в мръсни кърпи. А полицейският

Старците от село Върба си спомнят

Написано от ivailo

Четвъртък, 24 Юли 2014 02:22

офицер му подвиквал: "Работи, чифутино, работи, та да видиш откъде идват парите." Освен него жълта звезда трябвало да носи и друга "врѣбчанка" - Роза Арманд Барух. Но нейният случай е малко по-различен и за него ще разкажа друг път. Във Върба била въдворена още една жена - Василка от някакво габровско село. Старците я споменават с умиление, но фамилието ѝ име вече са "забравили". Причината за изселването ѝ била повече от сериозна: била съпруга на Николай, а той бил партизанин. Когато пристигнала в селото и била настанена у баба Жика и дядо Йордан Найденови, Василка вече била "трудна" (бременна). През 1943 г. родила син и го нарекла на баща му. Добра и тиха жена, тя се отблагодарявала на хазяите с помощ по нивята - спомнят си я как жънела, а бебето висяло на клона на дърво в "цедило" (такива са били навремето селските "дантелени пелени"). След години Николай Николаев с неизвестната фамилия се оженил във видинското село Покрайна. Въпреки желанието на любезния кмет Любен Маринов да ми помогне да го открия, така и нищо не можах да науча. Във Върба никой не си спомня Николай да е идвал да види родното си село. Но майка му, преселила се вече в София, дошла през 50-те години да посети хазяите си Найденови. Трогателна била срещата ѝ с първия срещнат врѣбчанин - Митко Илиин, чиято майка - баба Тодора, често носела на Василка прясно опечена на жаравата турта (питка). А дружката ѝ Витка ѝ била на гости в София - спомняли си трудната младост, Василка ѝ разказвала и за материалната помощ (храна и пари), оказвана ѝ по партийна линия. Носел ѝ я Живко Пешин от с. Салаш, стар комунист и партизански ятак. Витка не знаела, че той така тайно и със същата цел посещавал и еврейката Роза. Безспорно най-популярен сред врѣбчани и най-колоритен между интернираните бил Илия от някакво софийско село (за него разбрах от разказите им, но в архивите не го открих и затова фамилията остава неизвестна). Отначало бил настанен у местния богаташ Иван Петров, който за отплата го карал да му пасе овците и да спи в кошарата. Когато застудяло, Илия поискал да се премести на топло в къщата, чорбаджията отказал, скарали се, намесил се синът му Начко - стражар в Белоградчик. Тъй като аргатинът бил упорит, Начко го откарал в полицейския участък в града, където добре го "обработил" (скубал му перчема и го окървавил от бой), за да го научи как слуга трябва да се държи с чорбаджията си. В скобки - след Девети септември известният с жестокостта си "джандар" не бил закачан от никого, не бил съден, живял си кротко в Белоградчик, работил в "Наркооп"-а, а синовете му се изучили - внук му Анатолий завършил медицина. Тази фактология се различава от някои днешни легенди за страшните репресии на комунистите...

Но да се върнем към Илия - излязал той от участъка разкървавен и пооскубан (той хващал очите на мометата с буйния си и къдрав перчем); срещнали го баба Мита и тогавашната "девокия" Фанка, разплакали се двете, а като се върнали във Върба, баба Мита направо го завела да живее у тях, и тя, и дядо Марин споделяли с Илия оскъдната си трапеза. След време обаче джандаринът Начко го "исселил" и превъдворил в с. Репляна. След 1944 г. Илия заминал за София; какво е работил, какво е правил - не зная, но в селото разправят, че още през 1946 г. им дошъл на гости и че доста помагал на двамата сина на един от врѣбските си другари (отблагодарявал се по този начин, но надали би бил доволен, ако е научил в какво се превърнаха те след 11 ноември, особено

единият...).

Илия бил "черноманест" хубавеляк и веселяк, пъргав и работен, явно влязал в сърцата на връбските девойки - личи си от начина, по който и Фанка, и Витка говореха за него. Бил и песнопоец - на тлъките и седенките "все убаве песнье" пеел. За една от тях Йордан Велков му рекъл, че е забранена, но Илия само се засмял и си продължил. Той, както каза Фанка, бил "колко разбрамо", комунист. Но момите и ергенашите си казвали: "Мирувай, не ортувай (не говори), че че гу утрепу", допълни я Витка.

Веднъж, когато Фанка тръгвала за града, Илия ѝ дал пари и ѝ поръчал да отиде при книжаря (той бил комунист) и да му предаде една бележка, но да внимава да не я види някой. Той ще ѝ дадял някаква книжка, тя да я прочетяла първа, после да я даде на Цанко (бай Цанко Шивача, баща на известния скулптор Вълчо Вълчев).

Оказало се, че "страшната" книжка била стихосбирка - Фанка я прочела и запомнила първото стихотворение, ама не знае от кого е. "Не сум го забоварила" - и се отприщи: "Ти ли си, мале, три годин пела, ти ли си, мале, три годин клела, та...".

Покрай интернираните връбчани ми поразказаха някои неща за "шумкарите" от партизанския отряд "Георги Бенковски", за фаталното сражение, в което загиват 17 момчета от отряда.

Две деца видели в землището непознати хора, сглумили и споменали пред един от чорбаджиите, той ги пратил да съобщят на кмета. Михаил Василев бил кротък и добър човек, назначен на тази длъжност, защото бил образован. Но не споделял политиката на режима, а и брат му бил ремсист (бъдещият професор по история Благой Василев). Кметът си затраял - "детска работа, привидели им се таласъми." Обаче чорбаджията дошъл да провери дали е изпълнил "дълга си пред царя и отечеството" и нямало как - Михаил съобщил на поручик Тошев, командира на ловната дружина. Започнала хайка срещу партизаните, "ловджиите" вдигнали на крак всички мъже - като палаши да помагат кой как може. Но всички те се "щурали като оглавени" и се правели, че "ужким дирят". Един селянин видял как кметът се спотайвял в храстите край моста - хем да не слухти за "шумкари", хем да не го видят джандарите, че нищо не прави. След Девети септември 1944 г. Михаил Василев бил съден от Народния съд заради това свое "предателство" по принуда, осъдили го, но като взели предвид обстоятелствата, въобще не влязал в затвора. Почина преди две години, оставяйки спомена за почтен човек. Не такъв обаче се оказал моят бивш съсед бай Вачо. Бил полицай на служба в "наше" (тогава) Сръбско, дошъл си в отпуска, но "юнашка душа не трае" и се втурнал да гони партизаните. Разместил керемидите на една къща и от там ги обстрелвал с карабината си. Такава му била службицата на бай Вачо, трябвало да си я пази (защото за кърска работа бил мързеливичък). Ама след 3-4 години не само всичко се "заборавило" и никой за нищо не го "гонил", а той станал и отечественофронтовец, и основател на ТКЗС-то, та и после партиец дори. Така си и умря - като "наш човек", ама такива, па и от друг сорт "наши", провалиха Идеята...

Митко Илиин ми разправи за друг един чешит преследвач на нелегални - негов първи братовчед. Мобилизиран в армията, той бил командир на картечница и при един бой с

Старците от село Върба си спомнят

Написано от ivailo

Четвъртък, 24 Юли 2014 02:22

партизаните при с. Макреш (българският Сталинград, както гордо го наричат в нашия край) така насочвал стрелбата, че куршумите млатели храсталаците високо над главите на обградените. Забелязал това един полицаи и му направил забележка, но само си изкарал една цветиста погръжня. След сражението нашият човек отишъл в селото и какво направил - разбутал полицейския караул пред училището, където били арестувани много ятаци, сред които баща му и брат му. "Я гоним шумкарите, а родата ми - у кауша" - развикал се той.

А този, който му се скарал, че не стреля както трябва, бил Цветко Младенов от с. Върба, полицаи в Белоградчик, извратен до крайност садист. Безчет са жестоките му "подвизи", за които, по ирония на съдбата, той си платил после именно в този Вълчи дол, където е било сражението с партизаните.

За него старите връбчани още разказват с погнуса и с незабравен ужас. Върне се от града, напие се до "без сваяст" и почва да безчинства - ходи по къщата да заплашва, проверява през нощни доби дали въдворените са си у дома, псува и вилнее. Веднъж арестувал няколко младежи и ги пребил в селското училище. Направил на пихтия Петко Илиев (станал след години зам.-министър на външните работи) и се прибрал.

Разтревожени селяни пратили Василка да измие дъските на класната стая от локвите кръв, та да не се плашат децата на другия ден. Търкала тя пода и плачела, изливала кървавата вода от легена и треперела от ужас. Още не й е излязал от ума и душата: "Така си спомням тези кървища, чедо - разправяше ми леля Василка - че до дънъска кръв не мога да погледна, кокошка не мога да заколя...".

Ето, това е част от разказите на моите връбчани за онова време. Не че случките са много оригинални - така е било по всички краища на България. Но мен поне за сетен път ме убедиха, че у нас наистина "никога не е имало фашизъм" и че това си е "само една комунистическа измишльотина..."

Иван Д. Спасов duma.bg